

ДАРОВИТОСТ И СТВАРАЛАШТВО НАСТАВНИКА И УЧЕНИКА

Айсџракиј: У раду се са филозофског аспекта појмовно одређују категорије даровитости и стваралаштва и доводе у везу са улогом наставника и ученика у њиховом остварењу у образовно-васпитном процесу. Истражују се основне способности које наставник треба да поседује као и методе које треба да користи у наставном процесу за ваљано обављање наставне делатности, валидно препознавање потенцијала ученика и његове адекватне и целовите реализације. Истакнута је важност развоја свих дарова укључујући и неговање врлина значајних за постизање среће и задовољства.

Кључне речи: даровитост, стваралаштво, образовање, интелект, морал.

Адекватан теоретски и практични приступ феноменима даровитости и стваралаштва подразумева њихово појмовно одређење. Улога образовања у томе је веома битна те стога проницање наставника у суштину ових категорија треба да омогући његову већу осетљивост на њихово препознавање и испољавање код ученика. Према принципу „једнако се једнаким сазнаје“, да би наставник препознао у другом дарове и сам треба бити дариван, а да би подстакao у другом стваралачки импулс и сам треба да ствара у условима пуне слободе.

Даровитост наставника подразумева не само способности интелектуалне природе којима се стичу нужна научна и методолошка знања, већ и дарове који излазе из оквира строго логичко-рационалног, а односе се на душевну моћ, каква је емпатија и духовну, какве су интуиција и имагинација. Ове снаге омогућавају наставнику да осети и она унутршња дешавања код ученика која се површним гледањем, без уосећавања, не би могла назрети. Недостатак тог „чула“ врло често доводи до тога да наставник формира мишљење о способностима ученика само на основу њихових постигнутих резултата или начина понашања, што доводи до неувиђања потенцијала врло даровитих ученика.

Истраживања показују да наставници веома често не препознају даровитост код оних ученика који показују непажњу на часу, који су љубопитљиви, који не задржавају пажњу на излагању наставника, или показују чак и агресивне облике понашања, што се може узети и као симптом њиховог латентног незадовољства постојећим начином рада. Разумевање те врсте контрадикторности може нам појаснити Платонов став: „Ни људи с урођеним

добрим особинама не могу бити довољни да створе леп живот: без правог вођења и они могу да се огреше о добро... Оправдано је и тврђење да ће се и најобдареније душе на најстрашнији начин изродити ако добију рђаво васпитање? Зар су крупна злочинства и учињена срамотна дела произашла од просечних људи, а не од најобдаренијих природа, које је упропастило рђаво васпитање?“ (Платон 1993: 592, 491).

Ово се нарочито мора узети у обзир када су у питању сложене, тј. вишеструко даровите природе, јер много је теже задовољити знатижељу једне обдарене природе него оне са slabим могућностима. Комплексне природе могу развити пуну меру својих могућности само уколико добију образовање адекватно потенцијалу који носе. То значи да је онај ко је истински жељан знања природно склон да се не задовољава површним сазнањима, већ да, вођен снагом своје духовне енергије, тежи дубљем поимању ствари. У супротном, тј. у условима непримереним његовој природи, може се потпуно деградирати, јер „најплеменитија природа теже подноси храну која јој не одговара, него што је то случај са простијом“ (Платон).

Ако се сада вратимо полазном приступу тј. покушају појмовног дефинисања најпре феномена *даровитости*, а затим и стваралаштва, онда нам се у једном филозофском промишљању отварају питања из три подручја: из метафизичког, у коме се карактер дарова открива као божја благодат, затим из онтолошког, у коме се даровитост доводи у везу са позваношћу човека да своје дарове отелотвори и умножене врати првобитном извору, и, најзад, из антрополошког подручја у коме се човек стваралачки односи према даровима остварујући партиципацију у мењању света и самога себе.

Дакле, човек се рађа као биће даривано многоврским енергијама. Што је примљена благодат већа то је већа и позваност на њено испуњење. Према даровима, ма какве врсте и степена изврности били, човек стоји отворен са могућношћу да их препозна и усаврши или да их занемари и затаји. Ипак, они одређују његову улогу у свету јер га чине позваним на испуњење власти те природе и смисла постојања. Природа је, на сву срећу, тако уредила ствари да сваки човек који је наследио неки изузетан дар има и потребу да га реализује. Та потреба се изражава кроз посебну врсту сублимиране енергије која покреће на стварање, а коју је Платон назвао „духовним еросом“ или „краљевском појудом“ од које „души расту крила“, а без које не би било могуће ниједно стваралачко дело. Међутим, у даровима лежи не само потреба за њиховим изражавањем, већ и дужност за испуњењем и усавршавањем. Ту тежњу је Сократ назвао „унутрашњим гласом“ који је и сам могао да чује а који га је опомињао шта треба да ради и чега да се клони, а Аристотел ју је непосредно довео у везу са срећом сматрајући да, ако човек жели да оствари то највеће добро, треба да живи у складу са својим најбољим интелектуалним и моралним способностима, а ако их има више, онда у складу са најбољом.

Разматрање феномена дарова покреће и питање *стваралаштва* као најбољег начина њиховог испољавања. Целовитије појмовно захватање катего-

рије стваралаштва нужно отвара питања *ко ствара, штѡа ствара, из чега ствара*, тј. питања о творцу, створеном свету и енергији стварања. У том смислу можемо говорити о Божијем стварању као *creatio originalis* из којег је произашао створени свет, а са њим и стварност отворена за даље промене - *creatio continua* – као и могућност деловања у свету - *creatio nova* (упор. Moltman, 1988) Ово последње упућује на то да је човек позван да делује на створени свет и да партиципира у његовом преображају.

Ако се запитамо о карактеру стварања, онда можемо рећи да се његова природа заснива на дејству разноврсних енергија. Као силе, оне постоје у човеку, природи и космосу, и прожимају целовито постојање. Стога само условно можемо апстраховати човека и енергије у њему, јер све постоји као један жив организам кроз који пулсирају заједничке силе. Стога, „иако смо слободни да мислимо и деламо, ми се држимо заједно неодвојивим везама као звезде на небу. Ми не видимо те везе, али их осећамо...Сваки од нас је део Целине“ (Тесла 1995: 93). Ако, дакле, следимо везу јединства, прожетости, условљености и хармоније свега постојећег, долазимо до заједничког извора из којег је све настало и чија супстанција покреће све. Дакле, феномен стварања отвара питање извора, тј. покретача стварања. Н. Тесла је био уверења да је то једна примарна материја, несхватљиво танана из које делује креативна сила која уводи у егзистенцију. Зато и каже: „А сав тај покрет од таласа моћног океана до оног суптилног кретања у нашим мислима има само један заједнички узрок. Сва та енергија потиче из једног центра, једног извора – Сунца“ (Тесла 1995: 94).

Истраживања, открића, проналажења - највећа су потврда човекове „укопчаности у механизам свемира“ и израз његове најдубље жеље за учешћем у „стварању чуда која опажа око себе“ а која ствара природа. Зато је стварање чин слободе у коме настаје нешто потпуно ново. Ипак, човеково стварање у свету не би било могуће без тог, већ створеног, света на чијој подлози он делује. Оно је јединствен сусрет човека са светом у коме се покрећу, спајају и обликују различите енергије.

Људско стваралаштво рађа се у бујици страсти која снажно обузима новорођену идеју. Зато оно најпре има облик интуиције, наслућивања, непосредне замисли која неодољивом снагом привлачи и заокупља дух. Тај примарни стваралачки чин је извор заноса и тајанства у коме потенцијални стваралац осећа снагу унутрашње покренутости. Али да би се стваралачка енергија истински остварила, она мора да сиђе у свет и да се у њему открије кроз конкретне форме, а управо ту постоји могућност њеног осујећења. Наиме, иако су за уобличење стваралачке енергије у одређену творевину најважнији изабраност тј. даривана благодат и уложен труд, врло су важни и спољни услови у којима се њихово јединство несметано остварује.

Управо стога, када говоримо о стваралаштву ученика, велика је одговорност наставника у идентификовању даровитости и стварању претпоставки за њен слободан развој. Тај посао је утолико деликатнији уколико је реч о

узрасту деце на којем способности још нису достигле диференцијацију и зрелост. Од наставника се очекује висок степен сензитивности не само у препознавању способности, већ и у стимулацији стваралачког карактера њиховог изражавања. Ово је веома важно, јер присуство стваралачких снага дете може далеко више наслућивати и осећати него разумети или имати јасну свест о њима. Карактер и значај првих креативних покушаја Тесла овако објашњава: „Наши први покушаји су потпуно инстинктивни, подстакнути маштом, живом и недисциплинованом. Са годинама постајемо разумнији, све систематичнији и конструктивнији. Али ови рани импулси, мада не одмах креативни, представљају значајан тренутак и могу да одреде наше судбине“ (Тесла 1995: 17). Да би настало ново дело као производ стваралачког чина, треба да му претходи низ покушаја посредованих енергијом маште, спонтаности, непосредности, фантазије, опажајности, луцидности. Што је слободнија игра тих снага, то је већа могућност њиховог креативног испољавања. Стимулацијом тих првих стваралачких покушаја, наставник може да помогне не само у развоју даровитости, већ и у подизању степена самосвести ученика.

Поставља се питање колико актуелни систем образовања може допринети стваралачком развоју даровитости. Веома се често могу чути препоруке школских психолога упућене родитељима и наставницима о неопходности праћења и уочавања наклоности и афинитета деце и њиховог правилног усмеравања и оријентације. При томе се занемарује чињеница да су и родитељи и наставници реално ограничени. Родитељи, недостатком школе родитељства која би их учинила оспособљеним за ваљано учествовање у процесу васпитања, а наставници постојећим системом образовања. Ако и пођемо од претпоставке да би родитељи могли инстинктивно да наслуте или да јасно увиде склоности свог детета, односно наставници да их идентификују, остаје отворено питање могућности њихове партиципације у реализацији даровитости.

Наиме, актуелни начин организовања наставе и програмска концепција рада не пружају довољно могућности за несметан и слободан развој способности ученика. У условима када не постоји диференцијација ученика с обзиром на врсту и степен изврности њихових способности и кад им нису прилагођени програми, ни њима ни наставницима, остаје мало простора за креативан рад. У том смислу ученици који, на пример, имају изграђен смисао за музичку или ликовну уметност, тј. поседују аудитивну или визуелну интелигенцију, немају никакву могућност да кроз редовну наставу добију онај вид образовања који одговара њиховим даровима, а тиме и потребама. Они ће, према општеважећем програму, имати један час недељно музичке или ликовне културе, али ће зато сви ученици, без обзира на то да ли поседују математичку интелигенцију или не, имати обавезно пет часова математике истог програмског садржаја.

Родитељима и наставницима у оваквим околностима остаје да децу укључују у ваннаставне активности или на допунске часове наставе за области које их интересују да би стекла шире знање. Тиме се успоставља систем

паралелног образовања: школског, у великом проценту непримереног потребама ученика, због чега се доживљава као наметнут, и ваншколског у коме ученици налазе себе кроз афирмацију властитих способности.

Да ли су нам потребни удвостручени програми школовања? Шта учинити да редовно школовање постане пријемчиво потребама младих људи, у коме ће радо учествовати и потврђивати се, а не негирати. Ако се у образовању види не само могућност стицања знања и вештина, већ и начин да човек постане бољи, онда би једна нова концепција образовања, морала у себе да укључи индивидуализацију програма која би одговарала могућностима и афинитетима сваког ученика. У том контексту, да би наставник адекватно остваривао своју улогу, неопходно је да, поред поседовања одговарајућих интелектуалних својстава и исправног моралног држања, примењује и валидне методе рада.

Важно полазиште од којег сваки наставник треба да крене јесте примена начела *Уйознај самог себе*. Овај запис који је сачуван у Делфима, а који је Сократ узео за полазиште свог просветног рада, садржи захтев за самосазнањем као основом личног развоја. Она подразумева окренутост ка себи, ослушкивање властитих потреба, покретање унутрашњих снага ка препознавању могућности и граница сопствене природе. Једна таква загладаност у себе у циљу изоштравања погледа у властито стање духа захтева, нарочито код младих људи (ученика), доброг znalца (учитеља) који ће их бодрити, подстицати, правилно усмеравати поузданим методским начелима. Наученост на унутрашње посматрање себе допринеће бољем односу према сопственим даровима не само због јасније свести о њима, већ и због непосредног ужитка који долази од њиховог остварења кроз школски рад. Самопосматрање је и напорна духовна вежба којом се развија врлина самосавлађивања. О важности познавања себе Н. Тесла пише: „Још од детињства морао сам да се бавим самим собом. Због тога сам много патио, али гледано из садашње перспективе, то је била срећа у несрећи, јер ме је то научило да уважавам непроцењиву вредност самопосматрања ради очувања живота, као и ради постизања успеха... Већина људи је тако обузета мислима о спољном свету и сасвим склона да заборави на оно што се догађа у њима самима“ (Тесла 1995а: 26).

Један од значајних дарова који наставника треба да краси, а који он треба код ученика да подстиче, јесте *чуђење*. Његово присуство у наивној форми још код деце најбоље показује колико је природно човековом бићу. Оно је манифестација најизворнијих људских сазнајних порива и покретач ка непознатом. У чуђењу се све показује кроз вео тајне, који изазива на загладаност у њу. У њему је позив на отвореност ка свету, на посматрање, наслућивање невидљивог у видљивом, скривеног у појавном. Нажалост, захваљујући неадекватном односу према овом дару, он је данас готово сасвим потиснут, чак до границе непрепознавања, иако је његов изванредни значај за сазнајни процес истакао још Аристотел у *Метафизици*. Ако се запитамо који фактори у систему образовања доприносе таквом стању и шта чинити да се из њега изађе, од-

говор ћемо пронаћи у односу наставника према *знайижељи* и *радозналостии* ученика који су по карактеру врло сродни чуђењу. Наиме, постојећи карактер образовања јесте такав да се од ученика далеко више тражи памћење одређеног градива и његова проста репродукција него што се ради на њиховом методолошком увођењу у процес слободног мишљења. Тиме се систематски гуши њихова природна и здрава тежња за истином. А без те тежње ниједно научно знање, ма како велику истину садржавало, нема праву вредност. Не само зато што се често појмовно не разуме, већ пре свега зато што није рођено у борби властитог духа, што није производ супротстављених теза, што није производ властите радозналости, тј. жеље за знањем. Дobar одговор на питање шта чинити да се код ученика стимулише способност слободног мишљења налазимо код нашег познатог и међународно признатог научника, географа и антрополога Ј. Цвијића: „Професор треба да здравом свежином, вредношћу и енергијом властитог говора, рада, живота изазове акцију и интензивнији живот у другима. У семинару треба да виде ученици на професору борбе и напоре око решавања проблема и тражења истине. Често се решење питања само донекле доведе, покажу се празнине и оскудица опсервација, па се после нових проматрања опет на њега враћа. Ништа на ученике није од толиког утицаја, као тај процес рађања мисли, који они сви осете... сасвим је другачије, кад се исти проблем представи као решен. Њега може да разуме сваки, који има извесна знања, али ретко код њега може да изазове оно плодно духовно врење као код ученика семинара“ (Цвијић 1923: 33). Увођење у процес мишљења подразумева заједнички рад наставника и ученика, долажење до нових идеја, и њихово прожимање. Готови одговори немају ту привлачну моћ јер нису посредовани динамиком мисаоне енергије, нити имају делотворну снагу јер не оживљавају дух, већ га остављају пасивним. Зато је од велике важности правилно методско усмеравање пажње ученика на властита интелектуална кретања да би се у њима подстакла тежња за сазнањем.

Међу даровима које наставник треба да поседује и истовремено да негује код ученика јесте и *посмайтрачки дар*. Он се састоји у израженој способности чулног и духовног опажања којом се уочавају и диференцирају одређене појаве. Овај дар је за наставника значајан како у сазнајном смислу, када га користи у форми научног метода, тако и у васпитном смислу уколико својим духовним оком успева да иза видљиве површине ученичког понашања открије и ону енергију која постоји и делује на скривени начин. О потреби и начину развоја посматрачког духа М. Пупин каже: „Зар није очигледно да је сама природа онима који уче од природе, бољи учитељ и водитељ у истраживањима њених појава него сва знања која се добијају у нашим школама. И није ли то зато што природа као учитељица на првом месту тражи да се развије посматрачки дух“ (Пупин 1923: 171). Овај навод доста речито говори о неопходности живе, непосредне везе духа и природе, о знању које се рађа у комуникацији са природом, о њеном говору који се учи ослушкивањем, а којим се наша чула изоштравају, а дух оплемењује. Зависно од тога ка

чему је усмерено, посматрањем се могу развити различите способности. Тако се самопосматрањем изоштрава свест о себи позната као врлина смерности којом се стиче јасан увид у сопствено биће. Посматрањем других негујемо властиту емоционалну интелигенцију као вид суптилне осећајности која нас чини способним за доживљајно разумевање најделикатнијих душевних стања. Посматрањем спољног света развијамо способност просторне перцепције, увиђања различитих релација, величина и облика, моћ визуализације. На вишем духовном нивоу та моћ се развија у способност апстраховања, тј мисаоног одвајања битног од небитног, да би на разини умне интуиције значила моћ непосредног сагледавања истине.

Једно од важних својстава које наставник треба да поседује, а које долази до изражаја у свакодневном раду и комуницирању са ученицима, јесте *говорна способност*. Као онтолошка могућност споразумевања и изражавања мисли и осећања, говорна моћ издваја човека од других живих бића. Међутим, као посебно изражена способност она је присутна само код појединих људи. Изванредна склоност ка речитости као и песништву и пророштву у старој Хеллади сматрана је даром богова. Жива реч уздигнута од обичног искуства на ниво логичке дисциплине засноване на научним принципима и широкој ерудицији увек је имала плодотворну моћ утицаја на људску душу.¹ Претпоставка говорне вештине јесу природни дар, здрав разум, богата ризница знања удружени са теоријском наставом и вежбом. Отуда, елоквенција није потпуна и довољна уколико не постане и образована.

Колико се данас у нашем систему образовања држи до истинитог и лепог казивања и колики се значај придаје снази речи показује врло мала заступљеност реторике у виду наставног предмета у оквиру студијских програма. Тај недостатак осећа се како у квалитету наставног процеса тако и у недостатку културе говора и у злоупотреби речи у свим областима друштвено-политичког живота. Ваљан реторички програм на факултетима, нарочито оним на којима се образује наставнички кадар, требало би поред теоретских правила да обухвати и вид говорне праксе којом би се омогућило да говорни дар студената уз практичну примену научених упутстава оствари свој пуни унутрашњи раст. При томе би требало да сâм наставник буде обдарен елоквенцијом као и развијеном вештином њене научне, етичке и естетичке употребе, да би могао да је препозна код ученика који је поседују и да омогући њен правилан развој и примену.

Постављајући питање у Федру на чему се заснива добар говор, Платон одговара: „Мора се заснивати на истини и у истинитист реченог слушаоца уверавати“.² Разумевање овог става у контексту наставног процеса значи да говорна вештина наставника подразумева знање научне истине и способност уверавања у њу путем реторичке аргументације. Да би се то постигло неоп-

¹ Упор. Коркос Ферман, *Вештина јавног беседништва*.

² Платон, *Phaedrus*, 262 С

ходно је не само добро познавање научних метода већ и познавање природе људске душе да би се на њу могло деловати. Ако је говорно умеће „вођење душе речима“ онда наставник поред аналитичности треба да користи и средства изражавања којима ће изазвати пажњу ученика, увести их на прикладан начин у истинито сазнање и задобити њихово поверење. Јасан и разговетан говор може проizaћи само из логички складно повезаних мисли. За то је потребна моћ концепције, дисциплина ума, усредсређеност на главну мисао и концизност излагања. У том смислу треба схватити Фихтеове речи: „Нико не може научити да говори који не уме да мисли и који не уме појмове да скупи и да њима влада“.

Да ли ће наставник својим говором изазвати пажњу ученика и покренути их на трагање за истином, да ли ће постићи уверљивост у излагању и да ли ће у њима побудити пријатна осећања, зависи од тога како сâм приступа ономе о чему говори. Да ли то чини са духовним жаром или механички, да ли са полетом који укључује доживљајност мисли или са хладним и равнодушним ставом, да ли са дубоком вером у оно што говори или са несигурношћу? „Ако беседа не потиче из душе, она и поред све своје лепоте неће победити срца слушалаца“ (Гете). Унутрашње убеђење прожето истинитим осећањима и вером даје посебну снагу и моћ изговореним речима чинећи их делотворним. „Кад човек хоће да исказе неку мисао и да своје слушаоце придобије за њу, он мора, пре свега, задахнути то исказивање својом вером која показује да је та мисао оправдана и својим осећањима која показују да је он том мишљу одушевљен“ (Ђурић 1951: 621).

Добар говор треба да исказује истуниту мисао, узвишену осећајност и племенит карактер. Пошто није усмерен само на свест већ и на „срце и осећајност слушалаца“, важно је да буде исказан на логички конзистентан, језички правилан и стилски складан начин. То значи да поред логичког и естетског сегмента треба да укључује и етички. Управо он омогућава благо и умерено стишавање које говору даје прикладан и складан тон. Наставник који у свом излагању успева да на јединствен начин повеже једноставан, узвишен и умерен стил, и изазове код ученика логичко убеђење, стваралачко узбуђење и задобије њихово поверење задовољава основне претпоставке валидног говора.

Поред дарова ученика на чији развој наставник може да утиче процесом образовања, неопходно је да кроз васпитну активност стимулише јачање осећања сигурности, задовољства и позитиван животни став. Зато је неопходно да уз увођење у општа знања пренесе и знања о основним вредностима на којима се темељи здрав и срећан живот и да властитим назорима, ставовима и начином поступања буде пример узорне личности. Дакле, улога наставника јесте да, поред врло брижљивог откривања различитих могућности код ученика и мотивисања њиховог развоја кроз успешно савладавање наставног градива, решавање сложених питања, стварања услова за слободно, стваралачко испољавање, брижљиво негује и њихове најчистије душевне тежње и помаже им у формирању људског лика. У таквом образовном и вас-

питном процесу у коме се млади људи припремају за живот, тј. за суочавање са разним изазовима и искушењима веома је важно развити правилан однос према *раду* као основном феномену људског постојања.

Недостатак свести о томе да се тајна успеха крије у природним потенцијалима и степену уложеног труда, и да највиша постигнућа не би била могућа без њиховог споја, ускраћује и могућност сазнања да рад истовремено афирмише и потврђује најбоља људска својства и да је извор истинске среће. Теза о раду кроз који се негира људска природа, који је мучење и бреме, налази своју потврду само у условима погрешног избора животног позива. Зато је на наставницима велика одговорност на правовременом и адекватном усмеравању ученика у правцу њихове природе и у здравом односу према раду. Да би дејство било веће неопходна је подршка којом наставник развија код ученика веру у себе, јаку вољу, истрајност, такмичарски дух, прилагођавајући стимулативне методе његовим индивидуалним снагама. А у складу са Аристотеловом максимом да човек не треба да буде поносан на оно што му је судбина дала већ на оно што је сам створио (Аристотел 2001: 72), дужност је и наставника и ученика да раде на сопственом преображају у складу са благодатима којима их је природа обдарила.

ЛИТЕРАТУРА

- Агостини 1990: Агостини. Ф. Де Карло. Н. А., *Изре – Теслови интелекцијације*, Сарајево
- Аристотел 2001: *Реторика*, Београд
- Аристотел 1980: *Никомахова етика*, Београд
- Guilford 1968: Guilford J. P., *Intelligence, creativity and their educational implications*, San Diego
- Getzels & Jackson 1962: Getzels, J. W. & Jackson, P. W., *Creativity and Intelligence*, New York
- Херман 1983: Дилс Херман, *Предсokraјовци II*, Загреб
- Декарт 1952: Декарт Рене, *Практична и јасна правила руковођена духом у израживању истине*, Београд
- Moltman 1988: Jürgen Moltman, *Naturwissenschaft und Glaube*, Scherz, Bern
- Clarke 1968: Clarke M. L., *Die rhetorik bei den Römern*, S.113, Göttingen
- Combs 1965: Combs A. W., *The professional education of teachers*, Boston
- Ђурић 1951: Ђурић Милош, *Историја хеленске књижевности*, Београд
- Квинтилијан 1967: Квинтилијан Марко Фабије, *Образовање говорника*, Сарајево
- Пупин 1923: Пупин Михајло, *Од шаињака до научењака*, Београд
- Платон 1993: Држава, БИГЗ, Београд
- Тесла 1995: Тесла Никола, *Чланци*, Београд
- Тесла 1995а: Тесла Никола, *Моји први изумиљски најтори*, Београд
- Torrance 1970: Torrance E. P., *Creative Learning and Teaching*, New York
- Тесла 1995: Тесла Никола, *Предавања*
- Fryer 1996: Fryer M., *Creative Teaching and creative Learning*, Paul Chapman Ltd.
- Цвијић 1923: Цвијић Јован, *Говори и чланци*, Београд

Ruzica Petrovic, PhD
Faculty of Education
Jagodina

GIFTEDNESS AND CREATIVITY OF TEACHERS AND STUDENTS

Sammary: The paper determines the concepts of giftedness and creativity from the philosophical aspect and links them to the teacher's and student's roles in the process of education. Basic skills that a teacher should possess are studied, as well as methods to be used in order to secure proper teaching and recognize student's potential. It is stressed how important it is to develop all talents, including the strengths securing happiness and satisfaction.

Key words: giftedness, creativity, education, intellect, morality